

HET WERK VAN SÁRI GÓTH

door JOHAN SCHWENCKE

SÁRI GÓTH

Een koele, maar zonnige zomermiddag. Ik drentelde in de zijstraten van het Amsterdamsche plein, waar ik om half drie in haar woning werd verwacht. Ik was echter, wat haastig gebakerd zijnde, te vroeg en verkende de omgeving: moderne bouw van huizen, hoog opgetrokken complexen in tegenstelling tot de nieuwe Haagsche wijken, waar meestal eenlingen verrijzen, dan wel twee onder één kap, paddestoel-idee.

Ik schelde en even later bevond ik mij tegenover een vriendelijke Hongaarsche, die duidelijk en met beminlijk accent mijn heerlijke Hollandsche taal sprak. De schoonheid van onze moeder-

taal treft ons dan weer door dien vreemden tongval en die argeloos gekozen woorden van eenvoud en waarheid. Het is als het gebaar van een gast, die ons opmerkzaam maakt op de muziek, die kan worden ontlokt aan de kristallen kelken van onzen disch. En wat doen wij den volgenden dag, als wij weer alleen zijn? De glazen met de vingers bespelen met nieuwe vreugd...

Vanuit de hall zag ik verschillende vertrekken, die in de stoffeering de hand der kunstenaress verrieden. De wanden waren rijkelijk behangen met ingelijste teekeningen van groote en kleine afmetingen, op den vloer tegen het beschot rustten schilderstukjes, oude en vertrouwelijk aandoende kasten en andere meubelen stonden gezellig in het interieur geplaat als zouden zij daar ten eeuwigden dage blijven — juist dit wekt sfeer — en naar mij later bleek bevatten zij tal van studies, krabbel, boekjes vol schetsen en wat dies meer zij. Kortom, ik vertoefde weer in zoo'n lustoord van de kunst, waar ik mij altijd spoedig thuis gevoel en het een genot is minstens een uur noodig te hebben om ongeveer te kunnen weten wat het zoo al aan schoone dingen biedt. Want is zulk een kunstenaars-verblijf niet een wereld in het klein?

Een vrouw weet daaraan dan nog wat fleur en gezelligheid te verleenen door het schikken van kleinigheden, het aanbrengen van een kleurige versiering, een met schijnbare achteloosheid, maar inderdaad met tact geplaatste pul.

Terwijl zij langzaam en ietwat nadrukkelijk praatte, bestudeerde ik de lijnen van haar gelaat, dat een uitdrukking van ernst en weemoed droeg. Maar zij toonde zich goedlachs en bleek veel wil en doorzettingsvermogen te hebben en ook daardoor heeft zij in de kunst iets bereikt, dat haar niet meer kan ontgaan. En dit is een mooi stadium in den bloei van haar talent.

Sári Góth is in Weenen uit Hongaarsche ouders

geboren. Tot haar twaalfde jaar heeft zij veel met hen in de wereld gezworven en dientengevolge kon zij de lessen op de lagere school niet in één plaats onafgebroken volgen, doch moest zij het lager onderwijs achtereenvolgens in verschillende landen genieten. Zij was een paar jaar in Parijs op school, een jaar in Boedapest, een jaar in Florence en een paar jaar in München.

In 1910 kwam zij voor het eerst in Holland, doordat haar vader, Maurice Góth, gaarne de mooie Brabantsche landschappen schilderde. Hij werkte ook veel in Frankrijk en Italië.

In 1914 was de familie Góth in België, toen de oorlog uitbrak. Zij is toen naar Holland gevlucht, waar zij tot heden is gebleven.

Als kind meende zij, dat ieder eigenlijk wel zou schilderen, zóó mooi vond zij de wereld, de natuur. Deze gedachten wezen reeds op een sluimerend talent, althans op een ingeboren liefde, al zou zij later ondervinden, dat ondanks hare geaardheid ook op dit gebied noeste studie en onvervaarde voortgang noodig zijn om iets van waarde te kunnen bereiken.

In 1918 en 1919 bezocht zij de Haagsche Academie, in 1923 studeerde zij in München bij Hans Hofman en in 1924 in Parijs bij André Lhote, een ultra-modern docent. Een leiding als die van Lhote, die als kunstenaar het cubisme naderde, werkte toch heilzaam en wel als middel om haar van het star-academische te bevrijden.

De grondslag van het teekenen was bij Sári Góth echter reeds vroeger gelegd, namelijk door toedoen van Jo Koster, die haar leerde in 1916, 1917 en 1918. Zij maakte toen eenvoudige stillevens en wat deze haar theoretisch met aandrang voorhield, past zij eigenlijk ook thans nog in milde mate toe. Zij moest, aldus luidden de lessen, niet de bijzonderheden copieeren, maar trachten er iets van te maken, door alleen op de groote lijnen en vlakken te letten. Zij moest aldoor beproeven, alzoo bracht de leerares haar bij, de accenten te zien en te probeeren die allereerst weer te geven. Jo Koster wees haar op de schoonheid van de lijn, het treffende in de samenkomst van twee lijnen als

SÁRI GÓTH

MAND MET PEREN

reikend elkaar de ranke hand. En zij leerde haar niet alleen, dat het voor weergave noodig is de dingen te bestudeeren, maar ook hóe zij ze moet zien.

In 1924 heeft zij een tentoonstelling gehouden bij Esher Surrey in Den Haag, in 1925 in vereeniging met werk van haar vader in het Stedelijk Museum in Amsterdam. Daarna heeft zij zich in deze stad gevestigd en zij drijft nu op eigen kracht, werkt naar eigen inzicht.

In 1925 en 1926 bezocht zij nog Italië, Sestri Levante bij Genua, waar zij grootere figuren tot onderwerp nam.

Vervolgens hield zij in 1927 bij Frans Buffa en Zonen te Amsterdam een tentoonstelling van 42 werken, waaronder vele portretten.

Alvorens thans opnieuw te exposeeren, wil zij een grooten stap vooruit. Zij heeft wel steeds zich ook aan het schilderen gewijd en met succes —

SÁRI GÓTH

MEVROUW L.

ik zag goede stukken, stillevens, bloemstukken — maar toch méér geteekend. En daardoor bevindt zij zich nu in een overgangsfase. Den laatsten tijd vereenvoudigt zij haar werk zooveel mogelijk, omdat zij vreesde de werkelijkheid al te getrouw weer te geven en daardoor te zullen vervallen in een nauwkeurigheid, die iedereen op den duur door veel studie zou kunnen bereiken. Die vrees is niet gehéél gegrond, omdat de stijl van den kunstenaar toch altijd het unieke aan het uitgebeelde zal verliezen. Inderdaad maakte zij zich dan ook meer zorg erover, dat al te juiste weergave van de werkelijkheid tot verstarring zou leiden en sommige van haar schilderstukken wettigen dan ook wel de vrees, dat die richting geen toekomst kon hebben.

Zij heeft voerliefde voor de lijn, voor den contour. Zij zoekt de beteekenis, de schoonheid, de

welving van de lijn, de kracht van den contour als een uiting van levensspanning. En daarin is haar stijl, haar vorm van uitdrukking. Want zij zocht deze niet in verschil van toon, van kleurwaarden, van schaduwen, maar zij geeft het wezen allereerst door de fijne gangen van de lijn, die, als in gothiek, daardoor devoot aandoet. De primitieve kunst is immers niet anders dan die van lijn en omtrek voornamelijk. Ziet de werken der Assyriërs, Chinezen, Japanners en overtuigt u ervan, dat hier het alleroudste nog steeds de volle waarheid behelst, ook bij lateren, bij Michel-Angelo, bij Ingres. Wee den kunstenaar, die dit verloochent. Hij kan het hoogstens een tijdlang, in een periode van zoeken, verdoezelen.

Sári Góth bouwt gothisch en daardoor is er terstond sfeer, reeds in een schetsje voor een portret. En zij hoedt zich opzettelijk voor afwerking tot in bijzonderheden, welke niets met het wezen gemeen hebben. Juist den laatsten tijd werkt zij in lichtere tonen en alles wat niet tot het essentiele behoort, laat zij weg. Natuurlijk overdrijft zij dit en overdrijving is goed, wanneer men zich wil los maken van een vroegere manier. Men begripe haar overdrijving vooral goed. Het essentiele kán slechts met weinig woorden worden gezegd. Hoe eenvoudiger een kunstwerk is, hoe meer het zal spreken tot het hart van de menschen. Hoe meer iemand te vertellen heeft, hoe minder hij er omheen zal praten, hoe minder woorden hij zal gebruiken. Is de kunstenaar een schilder, dan zal hij trachten het meeste te zeggen met weinig lijnen en weinig schaduwen. In der Beschränkung zeigt sich der Meister.

Hoewel zij hierbij dus in een uiterste kan vervallen, is het schoon, dat zij het gebrek in haar werk zelf erkende: er ontbrak het sidderende aan, het leven, dat aan den beschouwer de emotie geeft. Want een voorwerp, in kunstvorm gebeeld, stijgt boven de werkelijkheid, kunst is gesublimeerde werkelijkheid en dat sublieme, ik ontdekte het met ontroering in verschillende van haar laatste portretten.

Van elke grootere teekening maakt zij eerst

eenige schetsjes, om zich eenigermate in hetgeen zij moet weergeven, te oriënteren, zich erin te leven. En het merkwaardige is, dat, zooals ik reeds schreef, in die voorstudietjes meestal reeds veel trillend en glanzend leven zit. De oogen, de neusvleugels, de mond, de lijn van het hoofd, van het haar, o gij hebt spoedig een ondeugend knapekopje, een meisjesgezicht met oogen vol heerlijke argeloosheid voor u. Zeer trof mij de groep van vier Italiaansche kinderen, waarvoor zij tal van schetsen heeft gemaakt.

Zij heeft in opdracht verschillende portretten geteekend, waarin haar talent goeddeels zuiver tot uiting komt. Vergelijking van deze met de vrije portretten kan niet leiden tot het vaststellen van een al te wezenlijk verschil in de uitvoering van de haar al dan niet onvrij opgelegde opgaaf. In beide is zij de toegewijde, die als het ware een pleidooi houdt voor de kunst tot portretteeren: het weergeven van het menschelijk gelaat vooral, in zijn uiterlijke eigenaardigheden, zooals zij met liefde ook bloemen in hare bonte verscheidenheid ons toont. Ik wil dan vooral zeggen, dat Sári Góth niet wrang en meedoogenloos is als een Van Konijnenburg, dat zij mét de teekenstift niet tegelijkertijd het psychologische ontleedmes hanteert. Maar zij is er met al haar vrouwelijke teederheid en met de krachtige lenigheid van die teederheid.

De bij dit artikel afgebeelde portretten toonen het hier beweerde duidelijk aan. Maar ik zag er nog meer en vergeet niet licht het mooie, dat zij maakte van Harry van Geer. Wie met zooveel fijne kracht en beschaving en met toch betrekkelijk weinig middelen figuren kan teekenen, heeft een groote reserve aan geestelijk kunnen in zich. Want zulke stukken reppen van de rust der ziel, het evenwicht, waarin het scheppen zelf kan gedijen. Daar moet in den kunstenaar nog iets meer zijn dan juist alleen het beperkte vermogen tot geven, nog iets dat in het kunstwerk niét is uitgesproken en nochtans daarin aanwezig is, wil het geslaagd zijn. Want in het bijzonder portretteeren kan alleen slagen, wanneer men over een teveel aan energie

SÁRI GÓTH

MEVROUW B. V. O.

beschikt, dat den scheppende schraagt in zijn taak.

Ik wees reeds op haar gevoel voor de lijn. Haar stijl — en deze is er een van devotie — is hiermede nauw verwant. Het laat-ik-zeggen-mondaine portret van mevr. B. v. O. heeft evenzeer die belijdenis van de schoonheid, die alleen in de stilte geboren wordt. Men kan hier het mooi geteekende bont bewonderen, duidelijk, zonder in het minutieuze te vervallen, het haar, den zacht-metalen glans der oogen, maar er zweeft toch nog iets omheen, iets dat wij allen als buiten de grenzen van onze vijf zintuigen aanwezig voelen en dat is het trillende, het aan het religieuze grenzende hogere, waardoor alle kunst ons, ook in de bitterste dagen en de verbitterdste stemming, met het leven verzoent. Ik herhaal daarom, dat deze kunstnares niet in haar portretten u de wrange waarachtigheid van den gebeden mensch toont, de innerlijkheid in zijn uiterlijkheid, maar dat zij

SÁRI GÓTH

MEISJE UIT SAN GIMIGNANO

als goed mensch ons de dingen goed en mooi toont en met liefde voor die goedheid, die toch ook eene waarheid is. Zij bouwt met behulp van lijn en contour en roept daarmede de schoonheden op, die in de wereld der kunst verborgen liggen.

De opvatting, vooral alleen datgene duidelijk weer te geven wat in het onderwerp treft, heeft zij ook in stilleven toegepast. Een van de best geslaagde is het hierbij gereproduceerde, een mand met peren, in dit opzicht met opmerkelijke liefde en aandacht, met gevoel en waarnemingszin weergegeven. Ziehier een uitnemend leerstuk om anderen de schoonheid der gewone dagelijksche dingen te toonen.

Ik zag ook een paar fleschjes, zóó fijn geschilderd, dat de naam Verster mij op de lippen kwam. En dit is het voor ons allen geldende paedagogische karakter van de kunst, dat zij ons de schoonheid van het leven laat zien en dat wij ons door de kunst tot een beter leven kunnen voorbereiden, om rijper en wijzer te worden.

Het werk van Sári Góth is een offer. Alleen

wat offer is, is goed en mild. En om de teederheid zijner vedeltonen is het mij lief. Om de wijding, die zij eraan verleent, is het mij een behoefte het anderen te toonen. Zij kent het leven met zijn donkere velden en schoone schemeringen. Daardoor is er een fijne weemoed om de dingen, die zij ziet en beeldt, een weemoed, die zoo hoorbaar in de poëzie van Boutens is . . . En het is niet toevallig, maar wellicht de uiting van een onbewuste nooddrift, dat zij in het ex-libris, dat zij voor eigen boekerij in hout heeft gesneden, in randschrift de woorden van Rilke aanbracht: „Auf dass es allen eine Freude sei!”

Ik ben op dien koelen, maar zonnigen zomermiddag heengegaan met het voornemen alle deze indrukken te laten bezinken, tot weder de taal mijn gewillige dienaars zoude zijn. En het was mij nu een vreugde over dit werk te mogen spreken en te bewijzen, dat Sári Góth, hoewel van Hongaarschen bloede, recht heeft op een plaats in ons midden. Ja, wij willen deze vrouw in ons schoone land niet meer missen. □ □

MAANNACHT

door C. DE VOS—MAURITS

Hoe is in deze stille nacht,
nu 't dorpje slaapt, en ik ben wakker,
mijn oog geboeid door gindsche pracht —
de maanbeschenen akker!

De hemel is van 't diepste blauw,
een sprookje met zijn maan en sterre',
hun schijnsel maakt contouren flauw
en d'eindelooz' einder vaag en verre.

Die akker in het zilv'ren licht,
gehuld in waaz'ge nevelwade,
ligt als een kost'lijk droomgezicht
van vredigheid en godsgenade.

En middenin verheft een boom
zijn knoest'ge takken, kromgebogen, —
een pelgrim, grijs, oud, moe en vroom,
door levenslijden fel bewogen,

die biddend zijne armen strekt,
waarlangs het reine maanlicht leekt,
en sidderend zijn lichaam rekt,
en Gode om erbarmen smeekt.